

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

Συνεδρία 42^α τῆς 16ης Φεβρουαρίου 1930

Προεδρεία τοῦ τακτικοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Π. Καλογεροπούλλου.

Ὁ ἐταῖρος κ. Φ. Κουκουλῆς ἔκαμεν ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κυνηγοῦ τῶν Φιλοσόφων στύλου τοῦ Νεοφύτου, τοῦ ἰδρυθέντος κατὰ τὸ 1238.

Ὁ κ. Κουκουλῆς, ἀφ' οὗ ἐξήτασε τὰς περὶ ἰδρύσεως τοῦ στύλου γνώμας, καθ' ἃς οὗτος ἀνηγέρθη, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς διάκρισιν τῶν ὀρίων τῆς γῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Παράλου, ἢ πρὸς διάκρισιν τῶν γαιῶν τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου καὶ Πεντέλης, ἢ ὡς διαφημιστικὸν ὀρόσημον, ἢ ὅτι ἦτο ἠλιακὸν ὠρολόγιον, ἢ τέλος ὅτι ἐτέθη κατ' ἐπίδρασιν Φραγκικοῦ ἐθίμου, ἀφ' οὗ, ὡς γνωστόν, οἱ Φράγκοι θέτουσι πρὸς προσκύνησιν τὸν Ἐσταυρωμένον εἰς διάφορα κεντρικὰ σημεῖα ὁδῶν, ὡς ἦτο τὸ μέρος, ἔνθα ἰδρύθη ὁ στῦλος, τὸ καὶ τότε καὶ νῦν Σταυρὸς λεγόμενος, ὑπεστήριξε, στηριζόμενος καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς ἐτέρου στυλίσκου, εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον βραδύτερον κατὰ τὸ 1280 στηθέντος, ἦν καὶ ὀρθῶς ἠρμήνευσεν, ὅτι ὁ στῦλος ἦτο σταυροπήγιον καὶ ἰδρυθῆναι πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐπηρείας τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Οὕτω, κατέληξεν ὁ ῥήτωρ, ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ καὶ σήμερον διὰ παρομοίους σκοποὺς εἰς διασταυρώσεις ὁδῶν, ἢ καὶ εἰς ἐπίκαιρα ἄλλα σημεῖα ἰδρυόμενα σταυροπήγια, τὰ ὁποῖα εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένα, ὡς δεικνύουσι καὶ αἱ τοπωνυμῖαι ἕς τὰ Σταυριά, ἕς τοὺς Σταυρούς, ἕς τὰ Σταυρώνια, ἦσαν ἐν χρήσει καὶ κατὰ τὸν ἸΓ' τοῦλάχιστον αἰῶνα.

Συνεδρία 43^η τῆς 20ης Νοεμβρίου 1930

Προεδρεία τοῦ τακτικοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Π. Καλογεροπούλλου.

Ὁ κ. Ν. Ἀνδριώτης ἀνέπτυξε τὸ περιεχόμενον ἑνὸς ἀγνώστου μέχρι τοῦδε εἰς τοὺς ἐρευνητὰς Ἑλληνικοῦ χρονικοῦ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος τὸ ὁποῖον, γραφὲν εἰς τὸ Ἄμστερνταμ τῆς Ὀλλανδίας ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοῦ ἐμπόρου Ἰ. Πρίγγου κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐτῶν 1755 - 1774, ἀπόκειται σήμερον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Θεσσαλικῆς Ζαγοραῖς.

Μετὰ σύντομον ἀνασκόπησιν τῆς ἱστορίας τοῦ χειρογράφου καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν συνεγράφη τὸ χρονικόν, τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ καὶ τῆς γλώσσης,

εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφη, ὧς καὶ τοῦ πῶς εὐρίσκεται σήμερον εἰς τὴν Ζαγοράν, ὁ ἀνακοινῶν ἐξέθεσε τὰς ποικίλας ἐπόψεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας τὸ ἐν λόγῳ χρονικὸν διαφωτίζει τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀναφέρεται, καὶ ἀνέλυσε τὰς ἐν αὐτῷ περιεχομένας ἱστορικὰς εἰδήσεις κατὰ τὴν ἐξῆς σειράν·

1) Πληροφορίαι περὶ τοῦ πόσοι ἦσαν οἱ Ἕλληνες ἔμποροι τοῦ Ἄμστερνταμ κατὰ τὰ μέσα καὶ τὰ τέλη τοῦ 18^{ου} αἰῶνος, πῶς ἔζων ἐκεῖ, πῶς ἐτέλουν τὰ τῆς θρησκείας τῶν καὶ πῶς ἐσκέπτοντο περὶ τῶν γενικωτέρων ζητημάτων τῶν ἀφορώντων εἰς τὸ ὑπόδουλον Ἑλληνικὸν Ἔθνος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

2) Πληροφορίαι περὶ πλείστων γεγονότων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, μετὰ τῆς ὁποίας οἱ ξενιτευμένοι οὗτοι ἔμποροι διετέλουν εἰς ἀδιάκοπον ἐπικοινωνίαν δι' ἐπιστολῶν καὶ ταξιδιωτῶν.

3) Χαρακτηριστικαὶ πληροφορίες περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ἑλλήνων τοῦ Ἄμστερνταμ μετὰ τὴν Ρωσσίαν καὶ τοὺς Ρώσους λογίους, οἱ ὅποιοι ἐμείψον ὑπὲρ αὐτῶν πλησίον τῶν ἰσχυρῶν τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐτῆς αὐτῆς καὶ περὶ τῶν ἐλπίδων, ἃς ἔτρεφον διὰ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσσίας ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τῶν ἀποκαταστάσεως.

4) Πλείσται εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι γεγονότων κατὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1767 - 1774, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ἡ συγκίνησις καὶ ἀγωνία, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμὸς παρηκολούθει τότε τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου τούτου παρὰ τοῦ ὁποίου τόσον πολλὰ προσεδόκα.

Μετὰ ταῦτα ὁ ὀμιλητὴς ἐτόνισε τὴν ἰδιαίτεραν σημασίαν, τὴν ὁποίαν προσοδίδει εἰς τὸ ἐν λόγῳ χρονικὸν ἡ ἐποπῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ βλέπει τὰ πράγματά της, δηλὰ δὴ ἡ ἐποπῆς τῶν ἐμπορῶν, οἱ ὅποιοι ἠσθάνοντο βαρυτάτον τὸν ζυγὸν τῆς δυσμενοῦς κατὰ τοῦ ἐμπορικῶν κεφαλαίου ἐσωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους καὶ ἦν κακίζουσι δριμύτατα, παραπονούμενοι, διὰ τὴν ἀθλιότητα τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως.

Ἐν τέλει ὁ κ. Ἀνδριώτης ἀνέγνωσε διαφόρους χαρακτηριστικὰς περικοπὰς τοῦ χρονικοῦ ἀναφερομένας εἰς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα σημεῖα καὶ καταλήγων ἐτόνισε τὴν ἀξίαν αὐτοῦ διὰ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς κατ' ἐπιλογὴν δημοσιεύσεως τοῦ περιεχομένου του.

Συνεδρία 44ῃ τῆς 5ῆς Δεκεμβρίου 1930

Προεδρεία τοῦ τακτικοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Π. Καλογεροπούλλου.

Ὁ κ. Θεοχ. Βεγλερῆς ἔκαμεν ἀνακοίνωσιν περὶ ἐμπορικῶν σωματείων ἢ συστημάτων παρὰ Βυζαντινοῖς, καὶ περὶ Ταβουλλαρίων.

Παρὰ Βυζαντινοῖς εἶπεν ὁ κ. Βεγλερῆς, τὸ ἐμπόριον δὲν ἦτο πάντῃ ἐλεύθερον. Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν σφωζομένων νομικῶν διατάξεων περὶ τῆς

θυθμίσεως αὐτοῦ, τὸ Ἑλλ. Βυζαντινὸν Κράτος εὐρίσκον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς 4^{ης} καὶ κυρίως ἀπὸ τῆς 5^{ης} ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ 13^{ου} αἰῶνος, ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ, οὐδέποτε ἀπηυθύνθη εἰς τὰς ἄλλας, ἀνοργανότους ἄλλως, χώρας, ἵνα προμηθευθῇ εἶδη ὧν ἔσπευτο ἢ ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην. Ὑπῆρχεν ἄρα ἐσωτερικὸν μόνον ἐμπόριον μέχρι τῶν σταυροφοριῶν, ὅπερ ἐρυθμίζετο κατὰ τὸ προστατευτικὸν σύστημα, βάσιν ἔχον τὸ πλεῖστον τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἔξαγωγῆς εἰς τὰς ξένας χώρας. Ἀργότερον μόνον ἐπετρέπη ἢ διαπεμπόλησις εἰς ξένους δευτερευουσῶν εἰδῶν ὑπὸ σχετικῶν ὄρων, αὐστηρὸς δ' ἔλεγχος ἐπεβάλλετο ἐπὶ τῆς ἔξαγομένης πραγματείας, ἵνα μὴ ἄλλη ἀντ' ἄλλης ἐξέλθῃ καὶ ἵνα μὴ ἐκ τῶν κερκωλυμένων ἦ.

Κατὰ τὰ εἶδη τοῦ ἐμπορίου οἱ ἔμποροι ἦσαν διηρημένοι εἰς σωματεῖα ἢ συστήματα, ἅτινα διεῖπον εἰδικοὶ κανόνες ἀφορῶντες εἰς τὴν συγκρότησιν αὐτῶν, τὸν τρόπον τῆς κατεργασίας, τῆς ἐκθέσεως καὶ τῆς πωλήσεως τῆς πραγματείας ἐπὶ ποιναῖς βαρυτάταις. Αἱ φράσεις: «τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος ἀποπανεσθῶ τῆς ἐπιστήμης» ἢ «εἰσκομιζέσθω» (φυλακίζέσθω) ἢ «ζημιούσθω τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ», ἢ «χειροκοπείσθω» ἀπαντῶσι συχνὰ ἐν ταῖς διατάξεσι τῶν σχετικῶν νόμων.

Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐμπορικῶν σωματείων ὑπῆρχον οἱ ἀρχηγοὶ ἢ πάρεδροι, πριμηκῆριοι, ἔξαρχοι, προστατῆται ἢ προεστῶτες προχειρίζομενοι ὑπὸ τοῦ Ἐπάρχου τῆς πόλεως, ἀπέναντι τοῦ ὁποῦ διετέλουν ὑπεύθυνοι τῆς ἀθετήσεως τῶν διατεταγμένων.

Κατὰ τὰς πηγὰς ἀναφέρονται εἴκοσι δύο συστήματα, τὰ κυριώτερα, ὑπῆρχον δὲ καὶ ἄλλα ἀναλόγως συγκεκομημένα ὡς καὶ «τὰ φαῦλα τεχνύδρια ἀσυντελεῆ» ἢτοι μικρέμποροι ἀσύντακτοι, ὑπαγόμενοι εἰς ἀστυνομικὰς διατάξεις.

Ὡς πρῶτον σύστημα ἀναφέρεται τὸ τῶν ταβουλλαρίων ἢ συμβολαιογράφων, μὲ ὄλον τὸ τυπικὸν τῆς προχειρήσεως καὶ τῶν κανόνων τῶν διεπόντων τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, τυπικοῦ ἰσχύοντος καὶ διὰ τὰ λοιπὰ συστήματα κατ' ἀναλογίαν.

Τὸ ἐπαρχιακὸν βιβλίον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἀναφέρει περὶ Ἀργυροπρατῶν καὶ Τραπεζιτῶν, περὶ Βεστιοπρατῶν, Πρανδιοπρατῶν, Μεταξοπρατῶν, Καταρταρίων, Σηρικαρίων, Ὄθονιοπρατῶν ἢτοι ἐμπόρων τῆς μετάξης καὶ τῶν κατεργασμένων ἐσθῆτων, ὡς καὶ περὶ Μυρεψῶν, περὶ Σαλδαμαρίων (παντοπωλῶν) καὶ ἄλλων.

Ἄλλ' ὁ Βυζαντινὸς νομοθέτης ἔδωκεν ἰδιαίτερον προσοχὴν εἰς τὴν διαρρυθμίσιν τοῦ βιομηχανικοῦ ἐμπορίου τῶν περὶ μεταξουργικῆς καὶ ὑφαντικῆς κεφαλαίων, ὅπου γίνεται λόγος περὶ ἐνδυμάτων ἢ βλαττίων, ὧν χρῆσιν ἐποιούντο μάλιστα οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ὑψηλοὶ αὐλικοί.

Ἐνδιαφέρουσα ἄποψις θὰ ἦτο καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν πρώτων βάσεων τῆς

παρὰ Βυζαντινοῖς κοινωνιολογικῆς ἐπιλύσεως ἐργατικῶν τινων ζητημάτων. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐγκαίρως ἐμελέτησαν· καὶ ἐν πολλοῖς εἰσήγαγον σχετικὰς διατάξεις ἐν τοῖς νόμοις αὐτῶν ἐπὶ θεμάτων ἀφορῶντων εἰς τὰς ἐργασίμους ὥρας, τὸ μισθολόγιον, τὴν προστασίαν τῶν ἐργατῶν ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐργοδότες, τὴν λύσιν ἱκανῶν διαφορῶν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ του συστήματος, τὴν σύστασιν ἀκόμη καὶ εἰδικῶν δικαστηρίων, εἶδος *conseils de prudhommes* καὶ ἐν γένει παντὸς ἀναγομένου εἰς τὸ ἐργατικὸν Δίκαιον.

Ἐκ τοῦ συνόλου τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ κ. Θ. Βεγλερῆ ἐξάγεται ὅτι οὐδὲν ἐν τῷ πνευματικῷ, τῷ ἐμπορικῷ, καὶ τῷ βιομηχανικῷ κόσμῳ ἔμεινεν ἀδιερεύνητον, ὑπὸ τῶν μεσαιωνικῶν Ἑλλήνων, ἅπαντα δὲ σχεδὸν τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα βασανίζουσι τὴν νεωτέραν διάνοιαν ἔλαβον τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τοὺς καιροὺς λύσιν αὐτῶν ἢ τοῦλάχιστον ἔτυχον ἐπιστημονικῆς βασιάνου, ὥστε νὰ χρησιμεύωσιν ἔτι καὶ σήμερον ὡς βάσις ἐφαρμογῆς ὑγιᾶν ἀρχῶν ἐν ταῖς νεωτέραις κοινωνίαις.

Συνεδρία 45ῃ τῆς 27ης Δεκεμβρίου 1930

Προεδρεία τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Ἐταιρείας κ. Κ. Δουβουνιώτου.

Ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Φαίδωνος Κουκουλῆ περὶ λουτρῶν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους.

Ὁ ἀνακοινῶν ἀπηρίθμησε πρῶτον τὰς πηγὰς καὶ τὰ βοηθήματα, ἐφ' ὧν δέον νὰ βασισθῇ ἡ μελέτη τοῦ θέματος, ἔπειτα δὲ ὠμίλησε περὶ τῆς σημασίας ἣν ἀπέδιδον εἰς τὰ λουτρά οἱ μεσαιωνικοὶ Ἑλληνας, περὶ τοῦ ποσάκις τοῦ μηνὸς ἢ τῆς εβδομάδος ἐλούοντο οὗτοι ὡς καὶ περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν διαφόρων λουτρῶν.

Μέρος τῆς ἀνακοινώσεως περιεστράφη περὶ τοῦ ἂν καὶ ποῦ ὑπάρχουσι σήμερον Βυζαντινὰ λουτρά — ὁ κ. Κουκουλῆς ὑπεστήριξεν ὅτι τὰ νῦν λεγόμενα Τουρκικὰ λουτρά εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ Βυζαντινὰ — ἔπειτα δ' ἐξητάσθη ὁ τρόπος τῆς θερμάνσεως, τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς διαρρυθμίσεως ἐνὸς λουτροῦ ὡς καὶ ἡ ὀνομασία καὶ τὸ σχῆμα ἐκάστου χώρου αὐτοῦ.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Κουκουλῆς ὠμίλησε διὰ τὰ δημόσια, περιβᾶτα καὶ δίδυμα λουτρά, περὶ τῶν κατὰ τὸ λουτρὸν χρησιμοποιουμένων λουτρικῶν σαββάνων καὶ σκευῶν, περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν λουτρῶν, περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐλούοντο οἱ Βυζαντινοὶ ὡς καὶ περὶ ἀνδρογύνων λουτρῶν, ἥτοι συλλούσεως ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, μνημονεύσας καὶ τῶν σχετικῶν ἀπαγορεύσεων τῆς ἐκκλησίας καὶ πολιτείας, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐν τοῖς λουτροῖς διασκεδάσεων.

Ἐν τέλει τῆς ἀνακοινώσεως ἐγένετο λόγος περὶ σκηνῶν, αἵτινες ἐλάμβανον χώραν ἐν τοῖς λουτροῖς (συγκέντρωσις ἐν αὐτοῖς πτωχῶν καὶ ἐπαιτῶν,

τυφλώσεις καὶ δολοφονίαι, πανηγυρικαὶ συγκεντρώσεις, συγκεντρώσεις πρὸς διαμαρτυρίαν κ.τ.λ.) ὡς καὶ περὶ τῶν πρὸς τὰ λουτρὰ σχετιζομένων προλήψεων, ὧν ἐμνημονεύθησάν τινες.

Συνεδρία 46ῃ τῆς 29ῆς Δεκεμβρίου 1931.

Προεδρεία τοῦ τακτικοῦ Προέδρου τῆς Ἐταιρείας κ. Π. Καλογεροπούλου.

Ὁ ἑταῖρος κ. Julius Moravcsik ἔκαμεν ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ φορέματος τζιτζακίου καὶ τῶν Χαζαροβυζαντινῶν σχέσεων. Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, εἶπεν ὁ ἀνακοινῶν, συχνὰ ἀναφέρει ἐν τῷ περὶ τῆς βασιλείου τάξεως ἔργῳ του τὸ φόρεμα τζιτζακίον, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς ποίου εἴδους ἦτο. Ὁ Kondakon ἐφρόνει ὅτι ἦτο ἔξωτερικὸν φόρεμα, πόθεν ὅμως προήρχετο καὶ διατί οὕτως ὠνομάσθη δὲν ἐξηκρίβωσε. Τὴν προέλευσιν καὶ ὄνομασίαν του ἐν τούτοις διασαφηνίζει σχόλιον τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐν τῷ Λειψιανῷ χειρογράφῳ τῆς βασιλείου τάξεως, καθ' ὃ τὸ τζιτζακίον ἦτο φορεσία Χαζαρικὴ ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τῆς Χαζάρας Αὐγούστης.

Ὁ κ. Moravcsik, ἐπὶ ἱστορικῶν δεδομένων στηριζόμενος, ἀπέδειξεν ὅτι ἡ Χαζάρα Αὐγούστα εἶναι ἡ σύζυγος Κωνσταντίνου τοῦ Ε', ἥτις, πρὶν ἢ λάβῃ τὸ Βυζαντινὸν ὄνομα Εἰρήνη, θὰ ἐκαλεῖτο Čiček, ἦτοι ἄνθος, ἐπειδὴ δ' αὕτη ἐλθοῦσα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔφερε τὸ ἔθνικόν της Χαζαρικὸν φόρεμα, οἱ Βυζαντινοὶ ἀπ' αὐτῆς καὶ τοῦτο ὠνόμασαν.

Ὅτι ἀπὸ ἄνθους ἦτο δυνατὸν νὰ ὀνομασθῶσι πρόσωπα καὶ πάλιν ἀπὸ προσώπων φορέματα ὑπεστήριξε διὰ τῆς προσαγωγῆς πολλῶν παραδειγμάτων.

Ἐντεῦθεν ἀφορμὴν λαμβάνων ὁ κ. Moravcsik ὠμίλησε καὶ περὶ τῶν Χαζαροβυζαντινῶν σχέσεων κατὰ τὸν Η' αἰῶνα.